https://doi.org/10.17651/ONOMAST.69.9
Onomastica LXIX, 2025
PL ISSN 0078-4648

ЗОРЯНА КУПЧИНСЬКА
[ZORYANA KUPCHYNSKA]
kupchynska@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0000-0345
Львівський національний університет імені Івана Франка
Львів, Україна

ФРАГМЕНТ ОЙКОНІМНОГО ЛАНДШАФТУ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ПОЛІССЯ І СУМІЖНИХ ТЕРИТОРІЙ У XIV СТ.: АРЕАЛ І СЕМАНТИКА ТВІРНИХ ОСНОВ АРХАЇЧНИХ ТИПІВ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

РЕЗЮМЕ

Метою розвідки є проаналізувати ойконімний ландшафт Правобережного Полісся в XIV ст. Щоб досягти окресленої мети, актуалізовано низку завдань: виявити у писемних пам'ятках географічні назви на *-*ьn*-, *-*ьsk*-, *-*any*/*-*jany*, *-*itji*, *-*j*-, *-*ov*-/*-*ev*-, *-*in*- Правобережного Полісся в XIV ст., проаналізувати твірні основи ойконімів цих архаїчних типів, візуалізувати ареал. Наукова новизна статті полягає в тому, що архаїчні типи географічних назв Правобережного Полісся в XIV ст. як хронологічний фрагмент у руслі лінгвістичної стратиграфії ще не досліджено. Систематизований історичний емпіричний матеріал уможливлює аналіз твірних основ цих географічних назв та їх візуалізацію у цей історичний період. Архаїчна ойконімія Правобережного Полісся в XIV ст. представлена сімома типами назв: *-*ьsk*-, *-*ьn*-, *-*any*/*-*jany*, *-*itji*, *-*j*-,*-*ov*-/*-*ev*-,*-*in*-, які сформували умовні три групи: 1) оніми, що співвідносяться з відносними прикметниками; 2) географічні назви-плюративи, що утворилися від назв груп людей за якоюсь ознакою; 3) ойконіми, що генетично пов'язані з присвійними прикметниками. Аналіз твірних основ ойконімів, визначені типи географічних назв засвідчують, що Правобережне Полісся є територією, яка заселена слов'янами від найдавніших часів. Антропонімікон, виокремлений з посесивних географічних назв *-*j*-, *-*ov*-/*-*ev*-, *-*in*-, підтверджує, що ця історична територія етнічно слов'янська, зокрема українська, бо репертуар власних назв людей відповідає загалом антропонімікону України, у них представлено давньослов'янські композитні та відкомпозитні антропоніми, власні назви людей відапелятивного походження, засвідчено християнські імена, які за допомогою суфіксації адаптувалися до слов'янського іменника.

Обшир архаїчної ойконімії Правобережного Полісся є частиною загальнослов'янського ареалу. Кожен із архаїчних типів ойконімів на території Правобережного Полісся у XIV ст. мав свою конфігурацію (Картосхема), але візуалізація ареалу вказує на те, що скупчення ойконімів зосереджені в основному довкола давніх слов'янських (українських) центрів.

Ключові слова: ойконімний ландшафт, Правобережне Полісся, ареал, твірна основа, архаїчний тип ойконіма

This is an Open Access article distributed under the terms of
the Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-ND 4.0) License
(https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/), which permits copying and redistribution,
commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited.
© Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2025.
Publisher: Institute of Polish Language, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk]

1. ВСТУПНІ ЗАУВАГИ

Ойконімний ландшафт — складна мовно-історична багатокомпонентна система, яку можемо проаналізувати за допомогою стратиграфічного методу, що базується на дослідженні ойконімного явища чи процесу в хронологічній послідовності. Географічні назви є специфічними мовними одиницями, які, крім лінгвального та часового, мають територіальні параметри. Ареали, виявлені внаслідок картографування, стають спеціальним ономастичним текстом. Ареалогія, стратиграфія та ойконімний ландшафт об'єднані одним поняттям — простором, відповідно — картосхемою, яка забезпечує візуалізацію поширення явища (ареал) у діахронії (стратиграфія) на відповідній території (ландшафт) (Купчинська, 2016, с. 3). Для цієї розвідки обрано лише фрагмент ойконімного ландшафту — Правобережне Полісся і суміжних територій у XIV ст. Чому саме ця територія?

Полісся — це особлива історико-етнографічна територія, яку вперше згадано в Іпатіївському літописі (Полѣсє, 1274 р. Мьстиславъ «же бѧшеть не притѧглъ. но шелъ Ѿ Копылѧ воюѩ по Полѣсью» (ЕСЛГНПР, 107)). Це регіон, який привертає увагу і своєю матеріальною, і духовною культурою, і мовою та етнокультурним наповненням, цей край у IX–X ст. відіграв дієву і важливу роль, зійшов зі сцени, в надрах землі схоронив свої пам'ятки (Rolle, 1882, с. 3), які потрібно опрацьовувати дослідникам різноманітних галузей науки. Чимало істориків трактують Полісся як прабатьківщину слов'ян. Тому в його матеріальній і духовній культурі сфокусовано те, що було і є спільним для загальнослов'янського ареалу. Про Полісся на сьогодні сказано й написано надзвичайно багато (див. Мойсієнко, 2006, с. 8–12), однак залишається й те, що потребує наукових студій. Це стосується найперше онімікону цієї території, зокрема ойконімії.

Метою цієї розвідки є проаналізувати ойконімний ландшафт Правобережного Полісся в XIV ст. Щоб досягти окресленої мети, ставимо низку таких **завдань**: виявити у писемних пам'ятках географічні назви на **-ьn-*, **-ьsk-*, **-any/*-jany*, **-itji*, **-j-*, **-ov-/*-ev-*, **-in-* Правобережного Полісся в XIV ст., проаналізувати твірні основи ойконімів цих архаїчних типів, візуалізувати ареал та прокоментувати координати поширення цих номенів.

Об'єктом дослідження є загальнослов'янські типи географічних назв на **-ьn-*, **-ьsk-*, **-any/*-jany*, **-itji*, **-j-*, **-ov-/*-ev-*, **-in-*. **Предметом** вивчення є лексико-семантичні та ареальні особливості досліджуваних ойконімів Правобережного Полісся. Джерельною базою цієї розвідки є пам'ятки XIV ст. та довідкова література. Наукова **новизна** цієї статті полягає в тому, що архаїчні типи географічних назв на **-ьn-*, **-ьsk-*, **-any/*-jany*, **-itji*, **-j-*, **-ov-/*-ev-*, **-in-* Правобережного Полісся в XIV ст. як хронологічний фрагмент

у руслі лінгвістичної стратиграфії ще не досліджено. Систематизований історичний емпіричний матеріал уможливить аналіз семантики твірні основи цих географічних назв та їх візуалізацію у цей історичний період. У цьому полягає **актуальність** теми нашої наукової розвідки.

Зв'язок із попередніми дослідженнями. Ойконіми на **-ьn-*, **-ьsk-*, **-any/*-jany*, **-itji*, **-j-*, **-ov-/*-ev-*, **-in-* є одні з найархаїчніших і найпродуктивніших на території слов'ян, вони є загальнослов'янськими типами власних назв, зокрема географічних. У слов'янській топономастиці ці географічні назви вивчали: Профоус (Profous, 1947–1957), Спал (Spal, 1958), Нєцкуля (Nieckula, 1965), Доманьський (Domański, 1969), Подлявська (Podlawska, 1972), Борек (Borek, 1968), Заімов (Заимов, 1973), Роспонд (Rospond, 1969, 1983), Матушова (Matúšová, 2008) та інші.

В українському мовознавстві ці ойконімні типи досліджували: Посацька--Черняхівська (1958), Карпенко (1973), Купчинський (1981, 2011), Бучко (1990), Худаш (1995; Худаш, Демчук, 1991), Демчук (1988), Торчинський (1993), Котович (2000), Шульгач (2001), Купчинська (1993, 2007, 2010, 2012а, 2021), Царалунга (2007) та інші.

2. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ойконімний ландшафт формується під впливом природного середовища та суспільно-історичних умов, антропогенних процесів, сприяють його функціонуванню відповідні тенденції і принципи номінації локусів на досліджуваному хронологічному зрізі, важливим аспектом у цьому процесі є апелятивний та антропонімний фактаж, засвідчений в ойконімії тощо.

Будь-який регіон (чи фрагмент території) є своєрідним, це стосується і простору, і часу. Аналізуючи ойконімний ландшафт на відповідному хронологічному зрізі, ми обов'язково спостерігаємо типологічні його ознаки, які прослідковуються на загальнослов'янському рівні, а також він має характерні риси, притаманні лише цій території і цьому хронологічному періодові. Якщо досліджено одну і ту ж окреслену територію впродовж, наприклад, десятьох століть, то це дозволяє встановити типологічні ознаки діахронних ландшафтів і простежити за їхньою динамікою — кількісними (і не лише!) змінами, що відбуваються внаслідок інтра- та екстралінгвальних факторів, але не приводять до якісної перебудови структури ландшафту (Купчинська, 2020, с. 179).

Архаїчна ойконімія Правобережного Полісся в XIV ст. представлена сімома типами назв: **-ьn-*, **-ьsk-*, **-any/*-jany*, **-itji*, **-j-*, **-ov-/*-ev-*, **-in-*, які сформували умовні три групи: 1) оніми, що співвідносяться з відносними прикметниками; 2) географічні назви-плюративи, що утворилися від назв груп людей

за якоюсь ознакою; 3) ойконіми, що генетично пов'язані з присвійними прикметниками. Ці ойконіми є архаїчними типами, що представлені на всій загальнослов'янській території. Зосередимося на архаїчних типах географічних назв, локалізованих на території Правобережного Полісся у XIV ст. Чим цікавий саме такий історичний зріз? Хронологічний період X–XIV ст. особливий тим, що зафіксовані в історичних пам'ятках ойконіми узалежнені від об'єму джерельної бази: що більше пам'яток, то більше засвідчених географічних назв. Починаючи з XV ст., ситуація суттєво змінюється: у пам'ятках зафіксовано величезну кількість онімів, які, однозначно стверджуємо, не появилися саме на цьому історичному зрізі, а століття-два раніше, можливо, ще раніше, про це є окрема розвідка (Купчинська, 2021, с. 304–322). У XIV ст. репрезентовано найархаїчніший пласт ойконімії, який характеризується відантропонімними та відапелятивними твірними основами, які перегукуються із загальнослов'янським лексичним фактажем. У статті беремо до уваги не лише ті назви, які засвідчено на рівні XIV ст., але й ті, які мають ранішу першофіксацію.

Зв'язок прикметника з географічною назвою дуже тісний і давній, має генетичні корені, які сягають періоду, коли всі іменні частини мови були об'єднані в одну граматичну групу імен. Архаїчна ойконімія України репрезентує величезний пласт давніх прикметників усіх розрядів. Тому і є важливим відслідкувати контакти прикметника з онімом. Номінація географічного об'єкта переважно відбувалася за атрибутом, це було основою назвотворення. Ознака предмета виражалася прикметниками, які давали додаткову характеристику об'єктові, що зумовлювало його ідентифікацію. Цьому сприяли різні критерії-ознаки: якісні, відносні, присвійні. Первинними серед відприкметникових назв були ті, які утворювалися від якісних прикметників, що характеризували світ людини. Коли ж люди навчилися сприймати світ у порівнянні, зіставленні з чимось, то почали номінувати географічні об'єкти, враховуючи аспекти, притаманні відносному прикметникові. І аж відтоді, коли появилося поняття власності, можна говорити про присвійні прикметники і про посесивні ойконіми. Відносні прикметники з архаїчними суфіксами *-ьn-*, *-ьsk-* були продуктивні в далекому минулому, залишаються такими і сьогодні. Протоприкметники з цими суфіксами в індоєвропейських мовах виконували функцію відіменних утворень, їх семантичне навантаження сприяло поширенню таких прикметників у слов'янських мовах. Суфікси *-ьn-*, *-ьsk-* були здатні поєднуватися з семантично різноманітними основами іменників, це зумовило їх частковий ізоморфізм. Очевидно, така їхня властивість посприяла тому, що ці прикметники, субстантивуючись, продуктивно зреалізувалися в ойконімії. Географічні назви на **-ьn-*, **-ьsk-* — архаїчні типи ойконімів, однак тих, які мають ранню писемну фіксацію, є мало, переважна

більшість — це ті, які законстатовані у XIX–XX ст. Вони між собою суттєво різняться: назви ранньої фіксації мали безпосередній зв'язок із характером поселення, а пізні ойконіми появилися формально (див. детальніше: Купчинська, 2012б, с. 168–184).

На обширі Правобережного Полісся і суміжних територій у XIV ст. зафіксовано 17 назв на *-*ьsk*- і 12 — на *-*ьn*-. Це ті назви, які належать до найдавніше засвідчених ойконімів. Велика частина з них утворилася від топонімів (переважно гідронімів):

***Дорогъвьск*(*ый*)** (суч. н. Дорогиничі, Вл.; 1250, ЕСЛГНПР, 52) < *Дорогъва* — 'урочище чи поселення на Волині' (ЕСЛГНПР, 150).

Корьчьскъ (суч. н. Корець, Рв.; 1151, ЕСЛГНПР, 72) < *Корець* (ЕСЛГНПР, 72).

Мическъ (суч. м. Радомишль, Жт.; 1390, Клеп., 258; 1150, ЕСЛГНПР, 89) < *Мика* (СГУ, 361).

Турійськ (Вл., Турійський; 2011, ЕДУАТУ; 1097, Теод., V, 538) < *Турія* (СГУ, 575).

Ушьскъ (Волинська земля; 1150, ЕСЛГНПР, 168) < *Уша* (ЕСЛГНПР, 168).

Чорторийськ Старий (Вл., Маневицький; 2011, ЕДУАТУ; 1228, АДГВК, 212; 1100, ЕСЛГНПР, 174) < *Чортория* (СГУ, 614).

Шумське (Тр., Шумський; 2011, ЕДУАТУ; 1171, Ипат., 100; 1149, ЕСЛГНПР, 175) < *Шум*, *Шума*, *Шумок*, *Шумки*, *Шумейка* (ЕСЛГНПР, 175).

Орєльськъ (Волинь; 1204, ЕСЛГНПР, 96) < *Єрель*, можливо, 'річка, що тече звивисто' (ЕСЛГНПР, 58).

Серед відапелятивних особливо виокремлюємо ті, твірні основи яких пов'язані з природним середовищем:

Гульськ (*Гульскъ*, *Гулск*, *Гу*(*л*)*ск*, *Hulsko*, *Гольско*) (Жт., Новоград-Волинський, Гульська сільрада; 2011, ЕДУТУ; 2001, ІСОУ, 280; 1946, УкрАТП, 10; 1911, СпВолГ, 100; 1888, 1747, Теод., I, 162; 1609, ДМВН XVII, II, 32; 1683, Арх., VII, I, 499; XVI–XVIII ст., Арх., VII, III, 499; 1150, ЕСЛГНПР, 43) < *гольський* (на сучасному етапі такий прикметник не зафіксовано) < *голий*, 'гола вершина' (ЕСЛГНПР, 43).

Дубно (Рв., Дубнівський; 2011, ЕДУАТУ; 1149, Ипат., 46; 1100, ЕСЛГНПР, 53) < *дубний* (прикметник *дубний* архаїчний, адже, не зберігшись на апелятивному рівні, він репрезентований в ойконімії) < *дуб* (ЕСЛГНПР, 53). Можливий вплив польської мови *dębny*.

Жадьнъ (суч. н. Жадень, Рв.; 1240, ЕСЛГНПР, 59) < *жадний* < *жадати* (ЕСЛГНПР, 59).

Зарицьк (*Зарѣчьскъ*) (Рв., Рівненський; 2011, ЕДУАТУ; 1150, ЕСЛГНПР, 61) < *за* + *ріка* + *-*ьskъ*.

Коростень (Жт; 2011, ЕДУАТУ; 945, ЕСЛГНПР, 70) < *коростний* < *корост* (ЕСЛГНПР, 70).

Красне (Рв., Млинівський; 2011, ЕДУАТУ; 1386, AS, I, 6, 7) < *красний* < *крас*, *краса* (ЕСУМ, III, 76–78).
Курне (Жт., Червоноармійський; 2011, ЕДУАТУ; 1240, ЕДУАТУ) < *курний* < *кура* — ‘курява’ (Гр., II, 328).
Луцьк (*Łuck*, *Луцкъ*, *Łuck*(*o*), *Луцк*, *Луческъ*, *Luczsko*, *Лучьскъ*) (2011, ЕДУАТУ; 1398, ГВКЛ, 4; 1386, ZDM,16; 1386, AS, I, 5, 7, 11, 20; 1322, Арх., I, VI, 1, 3, 22, 34, 799; 1149, Ипат., 47; 1085, ЕСЛГНПР, 82) < *лука* — ‘кривизна, вигин, затока’ (ЕСЛГНПР, 82).
Мильськ (Мыльскъ) (Вл., Рожищенський; 2011, ЕДУАТУ; 1150, ЕСЛГНПР, 90) ***Новомильськ*** (Рв., Здолбунівський; 2011, ЕДУАТУ; 1156, Теод., II, 757) < *мило* (псл. **mydlo*) < *мити* (ЕСУМ, III, 461).
Облазьна (Жт., 1160; ЕСЛГНПР, 93) < *облазний* < *облаз* — ‘глуха стежка’ (ЕСЛГНПР, 93).
Полонне (Хм., Полонський; 2011, ЕДУАТУ; 1195, ЕСЛГНПР, 107) < *полонний* < *полоня* — ‘зарослий відкрий простір’ (ЕСЛГНПР, 107).
Рівне (Рв., 2011, ЕДУАТУ; 1283, ЕДУАТУ) < *рівний* < псл. **orvьnъ* < іє. **reu-* — ‘широкий, просторий, відкритий’ (ЕСУМ, V, 87).
Теремне (Рв., Острозький; 2011, ЕДУАТУ; 1322, АДГВК, 384) < *теремний* < *терем* — ‘зарість’ (ЕСУМ, V, 551).
Топільне (Вл., Рожищенський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, VI, 2) < *топ*(*і*)*льний* < *топ* — ‘болото’ (ЕСУМ, V, 598–599).
Чемерне (Рв., Сарненський; 2011, ЕДУАТУ; 1204, Ипат., 157) < *чемерний* < *чемер* — ‘рослина’ (ЕСУМ, VI, 293).

На рівні XIII ст. засвідчено кілька ойконімів, твірні основи яких пов’язані з діяльністю людини (антропогенні):
Городско (суч. н. Городище, Жт.) (1900, СпКГ, 1107; 1257, ЕСЛГНПР, 45) < *город* ‘укріплення’ (ЕСЛГНПР, 45).
Колодяжне (Жт., Романівський; 2011, ЕДУАТУ; 1240, ЕСЛГНПР, 69) < *колодяжне* < *колодязь* (ЕСЛГНПР, 69).
Търчьскыи (Волинська земля — Кременець; 1231, ЕСЛГНПР, 163) < можливо, *тор* — ‘шлях, дорога (торувати)’ (ЕСЛГНПР, 163).

Серед ойконімної архаїки визначеної території є й ті складені назви, у яких додатковим, уточнюючим компонентом назви є прикметник на **-ьskъ*, який доєднувався до архаїчної назви, що була омонімною до відповідного апелятива:
Камінь-Каширський (Каменно-Коширскъ); Вл., Камінь-Каширський; 2011, ЕДУАТУ; 1196, ЕДУАТУ < ап. *камінь* + *каширський*.
Рудка-Козинська (Вл., Рожищенський; 2011, ЕДУАТУ; 1315, ЕДУАТУ) < ап. *рудка* + *козинська*.

Серед онімів pluralia tantum України найяскравіше представлені географічні назви на **-any*/**-jany*, **-itji*, що утворювалися семантичним способом

від аналогічних апелятивів, які вказували на групу людей за різними ознаками. Поява цих назв припадає на ранній період розвитку суспільства.

Серед ойконімії на *-*any*/*-*jany* переважає мотиваційно пов'язана географічною номенклатурою. Традиційно первинне значення цих онімів визначаємо як таке, що вказує на ознаку території за різними параметрами. Аналіз твірних основ архаїчної ойконімії з цими формантами свідчить про те, що апелятиви, які вказували на групу людей, мали зв'язок із семантикою географічних реалій, часто їх ознакою (пор. етноніми: бужани, деревляни, поляни). На досліджуваній території назв на *-*any*/*-*jany* засвідчено лише дві, однак вони беззаперечно належать до найдавнішого онімного пласту Правобережного Полісся у XIV ст.

Житани (Вл., Володимир-Волинський; 2011, ЕДУАТУ; 1259, ЕДУАТУ) < ап. *житани* — 'люди, ознакою яких є жито' < *жито*.

Озеряни (Рв., Дубенський; 2011, ЕДУАТУ; 1390, ГВКЛ, 1) < ап. *озеряни* — 'люди, які осіли біля озера тощо' < *озеро*.

Назви на *-*itji* зазвичай в наукові літературі кваліфікують як патронімний тип географічних назв. Ці ойконіми вважаються найдавнішими, первинно так називали нащадків спільного предка-патрона, який був засновником роду і відповідно — поселення. Первісні слова, що були назвами дітей або нащадків указаного в основі слова батька чи родоначальника, стають, на основі закону асоціації за суміжністю, назвами місця їх проживання (Гумецька, 1958, с. 49). Серед назв, засвідчених на території Правобережного Полісся у XIV ст. переважають саме такі:

Будятичі (Вл., Іваничівський; 2011, ЕДУАТУ; 1368, ЦДІАЛ, 201, 4-б, 246/2 зв.) < ап. *будятичі* — 'нащадки Будяти'.

Сердятичи (тепер частина с. Заболотці); Володимир-Волинський у.; 1911, СпВолГ, 358; 1368, ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4-б, 246/2 зв.) < ап. *сердятичі* — 'нащадки Сердяти'.

Сокиричі (2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, I, 206) < ап. *сокиричі* — 'нащадки Сокири'.

Тишковичі (Вл., Іваничівський; 2011, ЕДУАТУ; 1368, ЦДІАЛ, 201, 4-б, 246/2 зв.) < ап. *тишковичі* — 'нащадки Тишка', 'Тишкові нащадки'.

Фалемичі (Вл., Володимир-Волинський; 2011, ЕДУАТУ; 1157, Ипат., 80) < ап. *фалемичі* — 'нащадки Фалеми'.

Chrestovicz(e) (Острог; 1386, AS, I, 6) < ап. *хрестовичі* — 'нащадки Хреста', 'Хрестові нащадки'.

Яловичі (Рв., Млинівський; 2011, ЕДУАТУ; 1147, ЕДУАТУ) < ап. *яловичі* — 'нащадки Яла'.

Jarowicze (Луцьк; 1765, Арх., V, II, 1, 64; 1322, Арх., I, VI, 2) < ап. *яровичі* — 'нащадки Яра'.

Ярославичі (Рв., Млинівський; 2011, ЕДУАТУ; 1145, ЕДУАТУ) < ап. *ярославичі* — ‘нащадки Ярослава’.

Серед імен були давні слов’янські відкомпозити (*Будята*, Ярослав), відапелятиви (*Сердята*, *Сокира*), християнські канонічні імена (*Тишко*, *Яла*).

Однак не завжди основу ойконіма на *-*itji* можна пов’язати з власним іменем. Гумецька, опрацювавши ойконіми на *-*itji* XIV–XV ст., пише, що «немає певності, що деякі назви місцевостей на *-ич-і*, *-ов-ич-і*, *-ев-ич-і* мали в минулому патронімічне значення і виникли шляхом переосмислення». Значна частина назв утворилася «за найбільш продуктивним словотворчим типом» топоназв. Фактично колишні патронімні суфікси внаслідок своєї продуктивності в ойконімії в період II пол. XIV і I пол. XV ст. «окам’яніли і перетворилися на топоформанти, позбавлені реального значення» (Гумецька, 1958, с. 50). Тому вони могли приєднуватися до різноманітних основ, формально залишаючись при цьому «патронімними». Початки такого явища спостерігаємо й на досліджуваній території:

Березовичі (Вл., Володимир-Волинський; 2011, ЕДУАТУ; 1287, Ипат, II, 215) < ап. *березовичі* — ‘група людей, ознакою яких є березовий гай, ліс тощо’ < *береза*.

На Правобережному Поліссі і суміжних територіях у XIV ст. представлені посесивні ойконіми (назви на *-*j*-, *-*in*-, *-*ov*-/*-*ev*-), які тісно пов’язані з присвійними прикметниками, історія яких сягає індоєвропейської доби.

Найбільше репрезентовані ойконіми на *-*j*-. Суфікс *-*jь* присвійного прикметника походить від індоєвропейського *-*i̯o*-/*-*iio*-, який означував прикметники, що вказували на належність не колективу, а окремій особі. Процес занепаду присвійних прикметників цього типу на півдні Русі припадає на раніший період, ніж кінець X — початок XI ст., бо, як стверджує Тимошенко, у цей час такі прикметники були вже архаїчними (1965, с. 72). Вагомі чинники їхнього занепаду: 1) «цей тип посесивних прикметників головно зберігає іменникове відмінювання» (Безлай, 1967, с. 12); 2) поступово втрачалося значення індивідуальної належності, й починала домінувати загальна відносна семантика, бо суфікс *-*jь* головно приєднувався до назв тварин або загальних назв людей; 3) після виникнення займенникових форм прикметників утворення на *-*jь*, *-*ьjь* формально збіглися в одній словотворчій моделі (Мельничук, 1966, с. 187). Про це детальніше (Kupchynska, 2019, с. 29–55).

На Правобережному Поліссі у XIV ст. ми виявили значний масив географічних назв на *-*j*- (37 одиниць):

Баремель (Рв., Демидівський; 2011, ЕДУАТУ; 1366, Теод., II, 1022) < о.н. *Баремел*(*ь*).

Біловіж (Рв., Рокитнівський; 2011, ЕДУАТУ; 1147, Ипат., 36) < о.н. *Біловід*.

Будераж (Рв., Здолбунівський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, VI, 3, 124, 226) < о.н. *Будерад*.
Буща (Рв., Здолбунівський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, I, 207) < о.н. *Буст*(*а*).
Воинь (суч. н. Войнин, Вл.); 1282, ЕСЛГНПР, 32) < о.н. *Воїн*.
Володимир (суч. н. Володимир-Волинський, Вл.); 2011, ЕДУАТУ; 1305, АНР, 9) < о.н. *Володимир*.
Волоша (Рв., Сарненський; 2011, ЕДУАТУ; 1373, AGZ, VII, 9) < о.н. *Волох*(*а*).
Вьсеволожь (Волинська земля; 1425, 1377, 1097, ЕСЛГНПР, 39–40) < о.н. *Всеволод*.
Гільча Перша (Рв., Здолбунівський; 2011, ЕДУАТУ; 1358, ZDM, IV, 109) < о.н. *Гілець*.
Гоща (Рв., Гощанський; 2011, ЕДУАТУ; 1317, ZDM, IV, 39) < о.н. *Гост*(*а*).
Дермань (суч. н. Дерманка, Рв.); 1946, УкрАТП, 1995; 1322, Арх., I, VI, 3, 605, 676) < о.н. *Дерман*.
Дорогобуж (Рв., Гощанський; 2011, ЕДУАТУ; 1425, 1377, 1150, 1084, ЕСЛГНПР, 52) < о.н. *Дорогобуд*.
Житомир (Жт.; 2011, ЕДУАТУ; 1053, ОпДД, 363) < о.н. *Житомир*.
Звиняче (Вл., Горохівський; 2011, ЕДУАТУ; 1300, ЕДУАТУ) < о.н. *Звиняк*.
Ізяславль (Хм., Ізяславський; 2011, ЕДУАТУ; 1240, ЕСЛГНПР, 64) < о.н. *Ізяслав*.
Любомль (Вл., Любомльський; 2011, ЕДУАТУ; 1287, Ипат., 907, 909) < о.н. *Любом*.
Любче (Вл., Рожищенський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, VI, 2; 1154, Ипат., 76) < о.н. *Любець*.
Мезочъ Малий (Дубно; 1322, Арх., I, IV, 3) < о.н. *Мезок*/*Мізок*.
Мізоч (Рв., Здолбунівський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, IV, 3, 226) < о.н. *Мезок*/*Мізок*.
Мизочъ Великій (Дубно; 1761, Арх., V, I, 401; 1322, Арх., I, IV, 3, 226) < о.н. *Мезок*/*Мізок*.
Нобель (Рв., Зарічненський; 2011, ЕДУАТУ; 1158, ЕДУАТУ) < о.н. *Нобел*(*ь*).
Перемиль (Вл., Горохівський; 2011, ЕДУАТУ; 1097, ЕСЛГНПР, 97) < о.н. *Перемил*(*ь*).
Півче (Рв., Здолбунівський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, АДГВК, 693) < о.н. *Півець*.
Птича (Рв., Дубенський; 2011, ЕДУАТУ; 1100, ЕДУАТУ) < о.н. *Птиця*.
Радогощ Велика (Хм., Ізяславський; 2011, ЕДУАТУ; 1396, AGZ, X, 2) < о.н. *Радогост*.
Радогощ Мала (Хм., Ізяславський; 2011, ЕДУАТУ; 1396, AGZ, X, 2) < о.н. *Радогост*.
Сапогынь (суч. н. Сапожин, Рв.; 1151, ЕСЛГНПР, 129–130) < о.н. *Сапогин* (ЕСЛГНПР, 129–130).

Сокіл (Соколь, Сокуль, Сокиль) (Вл., Рожищенський; 2011, ЕДУАТУ; 1322, Арх., I, VI, 2, 799–800) < о.н. *Сокіл* (Чучка, 2011, с. 326).
Степань (Рв., Сарненський; 2011, ЕДУАТУ; 1290, Теод., II, 574) < о.н. *Степан*.
Стрибіж (Жт., Червоноармійський; 2011, ЕДУАТУ; 1240, ЕДУАТУ) < о.н. *Стрибог* (ЕСУМ, V, 439).
Стрільче (Вл., Горохівський; 2011, ЕДУАТУ; 1375, AGZ, V, 10) < о.н. *Стрілець*.
Судомиръ (Луцьк; 1509, Арх., V, I, 29; XIV ст., Гр.XIV, 56) < о.н. *Судомир*.
Судче (Вл., Любешівський; 2011, ЕДУАТУ; 1278, ІМС Вл., 486) < о.н. *Судець*.
Сураж (Тр., Шумський; 2011, ЕДУАТУ; 1390, ЕДУАТУ) < о.н. *Сурад*.
Чорнобиль (Кв., Іванківський; 2011, ЕДУАТУ; 1193, Лавр., 677) < о.н. *Чорнобил*(*ь*) (ЕСЛГНПР, 174).
Шепель (Вл., Луцький; 2011, ЕДУАТУ; 1097, ЕДУАТУ) < о.н. *Шепел*(*ь*).
Ярополчь (суч. н. Яроповичі, Жт.; кін. XVI ст., 1160, ЕСЛГНПР, 178) < о.н. *Ярополк*.

Присвійні прикметники із суфіксами -*in*-, -*ov*- виникли дещо пізніше, і це явище також відобразилося на посесивній ойконімії всіх слов'янських земель. Географічні назви на *-*in*-, *-*ov*-/*-*ev*- масово появилися уже після часткового занепаду посесивів на *-*j*-. Ареал посесивної ойконімії на *-*in*-, *-*ov*-/*-*ev*- Правобережного Полісся засвідчує кількісне переважання географічних назв на *-*j*-, а на інших хронологічних зрізах насичення ареалу ойконімами на *-*in*-, *-*ov*-/*-*ev*-. Про це детальніше (Купчинська, 2021, с. 304–322).

У XIV ст. назв на *-*ov*-/*-*ev*- засвідчено 13 одиниць, а назв на *-*inъ* — 12.

Назви на *-*ov*-/*-*ev*-:

Бродів Перший (Рв., Острозький; 2011, ЕДУАТУ; 1385, Гр.XIV, 32) < о.н. *Брод*(*а*).
Вакѣєвъ (двір на території суч. Володимира-Волинського; 1097, ЕСЛГНПР, 28) < о.н. *Вакій*.
Выгошевъ (можливо, суч. н. Вишгородок Тр.; 1097, ЕСЛГНПР, 38) < о.н. *Вигош*.
Глажева (Рв., Костопільський; 2011, ЕДУАТУ; 1302, Гр. XIV, 5) < о.н. *Глаж*.
Гошів (Жт., Овруцький; 2011, ЕДУАТУ; 1397, Гр.XIV, 170) < о.н. *Гош*.
Дяків (Хм., Славутський; 2011, ЕДУАТУ; 1386, AS, I, 5) < о.н. *Дяк*/ап. *дяк*.
Єоуфимково (Волинь; 1366, Гр.XIV, 38) < о.н. *Єфимко*.
Жолобів (Луцьк — Острог; 1695, ККДокКАК, 224; 1322, АДГВК, 692) < о.н. *Жолоб*.
Луків (Вл., Рожищенський; 2011, ЕДУАТУ; 1340, Ипат., 349) < о.н. *Лук*(*а*).
Рогачів (Рв., Рівненський; 2011, ЕДУАТУ; 1399, Гр.XIV, 78) < о.н. *Рогач*.

Свищів (Рв., Млинівський; 2011, ЕДУАТУ; 1396, ГВКЛ, 1) < о.н. *Свищ*.
Стрижовъ (р. Буг — Володимирський пов.; 1765, Арх., V, II, 1, 97; 1376, Гр.XIV, 25) < о.н. *Стриж*.
Цуцнів (Вл., Володимир-Волинський; 1946, УкрАТП, 118; 1376, Гр.XIV, 25) < о.н. *Цуцень*.

Назви на *-*іпъ*:

Жидичин (Вл., Ківерцівський; 2011, ЕДУАТУ; 1227, ЕСЛГНПР, 59) < о.н. *Жидича*.
Iwaniп (Дубенський пов.; 1386, AS, I, 6) < о.н. *Іван*(*а*).
Кобылинъ (Овруч — Київ; 1888, Теод., I, 395; 1371, ŹDz, XX, 27) < о.н. *Кобила*.
Кольчинь (Костянтинів — Кременець; 1773, Нов., 91; XIV ст., Гр. XIV 223) < о.н. *Колька*.
Корчин (Рв., Костопільський; 2011, ЕДУАТУ; 1284, AS, II, 1) < о.н. *Корча*.
Микулин (Хм., Полонський; 2011, ЕДУАТУ; 1335, ЕДУАТУ) < о.н. *Микула*.
Торчин (Вл., Луцький; 2011, ЕДУАТУ; 1190, ІМС Вл., 429) < о.н. *Торча*.
Торчин (Жт., Коростишівський; 2011, ЕДУАТУ; I пол. XIV ст., ІМС Жт., 372) < о.н. *Торча*.
Хлопотин (Луцький пов.; 1616, СРУкр., 441; 1386, AS, I, 6) < о.н. *Хлопота*.
Хотин (Рв., Рівненський; 2011, ЕДУАТУ; 1397, AS, I, 21) < о.н. *Хота*(*я*) (Чучка, 2011, с. 351).
Черемин (Вл., Любешівський; 1946, УкрАТП, 1206; 1149, ЕСЛГНПР, 172) < о.н. *Черема*.
Ягнятин (Жт., Ружинський; 2011, ЕДУАТУ; 1377, 1071, ЕСЛГНПР, 91) < о.н. *Ягнята*.

Твірними основами ойконімів на **-j-*, **-in-*, **-ov-*/**-ev-* є особові назви різного походження: композити (*Володимир*, *Житомир*), відкомпозитні утворення (*Любче*, *Хотин*), від канонічних імен (*Єоуфимково*, *Степань*), відапелятивні (*Дяків*, *Кобилин*).

Візуалізацію ареалу архаїчної ойконімії Правобережного Полісся і суміжних територій представлено на картосхемі (рис. 1). Примітно, що переважна більшість найдавніших географічних назв XIV ст. оформилася в ареал, ключовими центрами яких були: Київ — Житомир — Острог — Луцьк — Володимир. Координати поширення для кожного з типів архаїчних ойконімів у період XIV ст. є своєрідними, однак ця частина ландшафту Правобережного Полісся, яка витягнулася в межах зазначених центрів, загально сприймається як найбільш архаїчна щодо репрезентації давніх географічних назв.

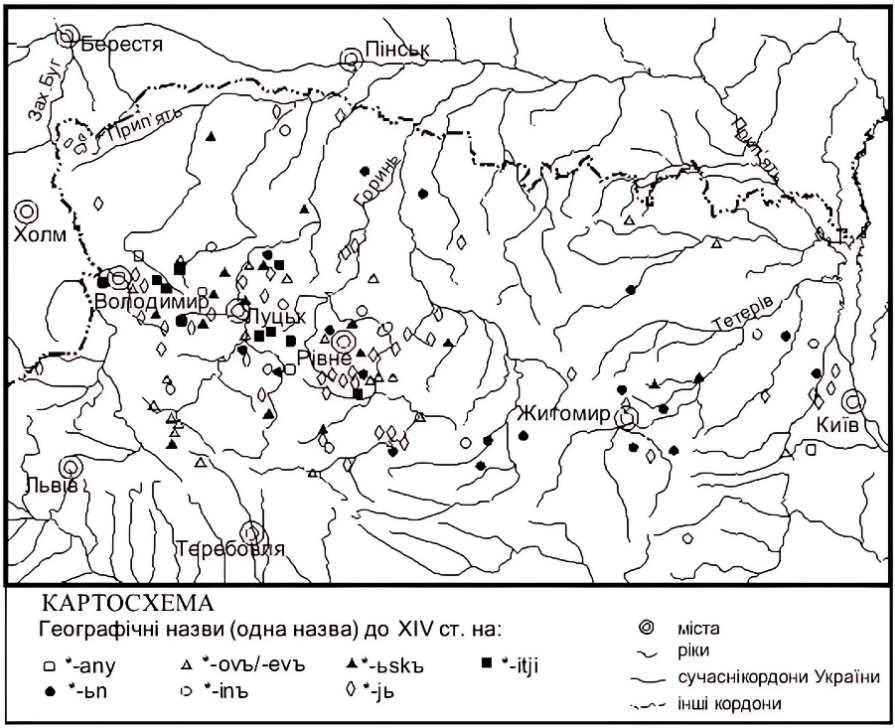

Рис. 1. Ареал архаїчної ойконімії Правобережного Полісся

3. ВИСНОВКИ

Опис фрагмента ландшафту Правобережного Полісся і суміжних територій засвідчив, що архаїчні ойконіми цієї території представлені трьома групами назв:

1) оніми, що співвідносяться з відносними прикметниками;
2) географічні назви-плюративи, що утворилися від назв груп людей за якоюсь ознакою;
3) ойконіми, що генетично пов'язані з присвійними прикметниками.

Аналіз твірних основ ойконімів, типи географічних назв (*-*ьn*-, *-*ьsk*-, *-*any*/*-*jany*, *-*itji*, *-*j*-, *-*ov*-/*-*ev*-, *-*in*-) засвідчують те, що Правобережне Полісся є територією, яка заселена слов'янами від найдавніших часів. Антропонімікон, виокремлений з посесивних географічних назв *-*j*-, *-*ov*-/*-*ev*-, *-*in*-, підтверджує, що ця історична територія етнічно слов'янська, зокрема українська, бо репертуар власних назв людей відповідає загалом антропонімікону

України, у них представлено давньослов'янські композитні та відкомпозитні антропоніми, власні назви людей відапелятивного походження, засвідчено християнські імена, які за допомогою суфіксації адаптувалися до слов'янського іменника́.

Обшир архаїчної ойконімії Правобережного Полісся є частиною загальнослов'янського ареалу. Кожен із архаїчних типів ойконімів на території Правобережного Полісся у XIV ст. мав свою конфігурацію (див. рис. 1), але візуалізація ареалу вказує на те, що скупчення ойконімів зосереджені в основному довкола давніх слов'янських (українських) центрів: Київ, Радомишль, Житомир, Острог, Ізяслав, Кременець, Дубно, Луцьк, Володимир-Волинський, Любомль.

СКОРОЧЕННЯ

ап. — апелятив
Вл. — Волинська область
Жт. — Житомирська область
о.н. — особова назва
Рв. — Рівненська область
с. — село
суч. н. — сучасна назва
Тр. — Тернопільська область
Хм. — Хмельницька область

ДЖЕРЕЛА

АДГВК — Купчинський, О. (2004). *Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII — першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти*. Львів: НТШ.

Арх. I — *Архив Юго-Западной России*. Ч. 1, Т. 1–12 (1859–1914). Кіевъ: Унив. Тип.

Арх. V — *Архив Юго-Западной России*. Ч. 5, Т. 1–2 (1869–1890). Кіевъ: Унив. Тип.

ГВКЛ — Антонович, В., Козловский, К. (ред.). (1868). *Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 год*. Кіевъ: Унив. Тип.

Гр. — Грінченко, Б. (1907–1909). *Словарь української мови* (Т. 1–4). Кіевъ.

Гр. XIV — Пещак, М. (1974). *Грамоти XIV століття*. Київ: Наук. думка.

ДМВН XVII — Німчук, В. та ін. (ред.). (1981). *Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.* Київ: АН УРСР.

ЕДУАТУ — *Україна. Адміністративно-територіальний устрій: електрон. довідник* (б.д.). [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України*. Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/z7502/a002

ЕСЛГНПР — Стрижак, О.С. (ред.). (1985). *Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі*. Київ: Наукова думка

ЕСУМ — Мельничук, О.С. (ред.). (1983–2006). *Етимологічний словник української мови* (Т. 1–3, 5). Київ: Наукова думка.

ІМС	Тронько, П.Т. (ред.). (1967–1973). *Історія міст і сіл Української РСР* (Т. 1– 26). Київ: Головна редакція УРЕ.
Ипат.	*Полное собрание русских летописей. Т. 2: III. Ипатиевская летопись* (1843). Санктретербург: Тип. Едуарда Праца.
ІСОУ	Бучко, Д. (2001). *Інверсійний словник ойконімів України. Słownik a tergo ojkonimów Ukrainy*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
ККДокКАК	Дашкевич, Я.Р., Проценко, Л.А., Хомутецька, З.С. (1971). *Каталог колекції документів Київської Археографічної комісії 1369–1899*. Київ: Наукова думка.
Клеп.	Клепатський, П.Г. (1912). *Очерки из истории Киевской земли. Т. 1. Литовский период*. Одеса: Техник.
Лавр.	*Полное собрание русских летописей. Т. 1: I. II. Лаврентіевская и Троицкая лѣтописи.* (1846). Санктретербург: Тип. Едуарда Праца.
Нов.	Новицький, І. (1876). *Очерки истории крестьянского сословия Юго-Западной России в XV–XVIII вв*. Київ: Університетська друкарня.
ОпДД	Клочков, М.М. (ред.). *Опись документовъ и дѣлъ, хранящихся въ сенатскомъ архивѣ* (Отд. 3. Т. 2). Санкт-Петербург: Сенатская типография.
СГУ	Цілуйко, К.К. (гол. ред.). (1979). *Словник гідронімів України*. Київ: Наукова думка.
СпВолГ	*Списокъ населенныхъ мѣстъ Волынской губерніи*. (1911). Волынскій губернскій статистическій комитетъ. Житомиръ: Волынская губернская типографія.
СпКГ	*Списокъ населенныхъ мѣст Кіевской губерніи*. (1900). Кіевскій губернскій статистическій комитетъ. Кіевъ: Типографія Ивановой.
СРУкр.	Боряк, Г.В., Віслобоков, К.А., Гирич, Т.Ю. та ін. (1993). *Селянський рух на Україні 1569–1647 рр. Збірник документів і матеріалів*. Київ: Наукова думка.
Теод.	Теодорович, Н.М. (1888–1893). Волынь в описании городов, местечек и сел (Т. 1–3). Почаевъ: Тип. Почаево-Успенскія Лавры.
УкрАТП	*Адміністративно-територіальний поділ на 1 вересня 1946 року.* (1947). Українська РСР. Київ: Українське видавництво політичної літератури.
ЦДІАЛ	Центральний державний історичний архів України у Львові.
AGZ	Tatomir, L., Liske, F.X., Prochaska, A. (ред.). (1865–1935). *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie* (T. 1–20). Lwów: Nakład Towarzystwa Naukowego.
AS	Radzimiński, Z.L. (ред.). *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie* (T. 3, 4, 6). Lwów: Instytut Stauropigiański.
ZDM	Sułkowska-Kuraś, I., Kuraś, S. (ред.). (1974). *Zbiór dokumentów małopolskich. Dokumenty króla Władysława Jagiełły z lat 1386–1417* (T. 6). Wrocław та ін.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
ŹDz	Pawiński, A. та ін. (ред.). *Źródła dziejowe*. (T. 5–22) Warszawa: Skład główny w księgarni Gebethnera i Wolffa.

ЛІТЕРАТУРА

Безлай, Ф. (1967). Назвотворчий процес у словенській мові [Name-forming process in the Slovenian language]. *Повідомлення української ономастичної комісії*, *4*, 11–14.

Бучко, Д.Г. (1990). *Походження назв населених пунктів Покуття* [The origin of the names of Pokuttia settlements]. Львів: Світ.

Гумецька, Л.Л. (1958). *Нарис словотворчої системи української актової мови XIV–XVII століть* [Essay on the word-forming system of the Ukrainian act language of the 14th–17th centuries]. Київ: Наукова думка.

Демчук, М.О. (1988). *Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст*. [Slavic autochthonous personal proper names in the everyday life of Ukrainians of the 14th–17th centuries.]. Київ: Наукова думка.

Заимов, Й. (1973). *Български географски імена с -jь* [Bulgarian geographical names with -jь]. София: Изд-во БАН.

Карпенко, Ю.О. (1973). *Топонімія Буковини* [Toponymy of Bukovyna]. Київ: Наукова думка.

Котович, В.В. (2000). *Походження населених пунктів Опілля* [Origin of settlements of Opillia]. Дрогобич: Відродження.

Купчинська, З. (2020). Ареалогія, стратиграфія та ойконімний ландшафт: точки перетину [Arealogy, stratigraphy and oikonymic landscape: points of intersection]. У: I. Domaciuk--Czarny, M. Kojder, A. Siwiec, *Ze studiów nad nazwami własnymi. Terminologia — Teoria i metodologia badań — Zagadnienia nazwotwórstwa* (с. 179–189). Lublin: UMCS.

Купчинська, З. (2021). Архаїчна ойконімія Правобережного Полісся і суміжних територій у XV ст.: ареал і семантика твірних основ [The archaic oikonymy of Right-Bank Polissia and adjacent territories in the 15th century: the area and semantics of its creating stems]. *Acta onomastica*, *62*(2), 304–322.

Купчинська, З.О. (1993). *Лексико-семантична і словотвірна структура географічних назв на -ин, -ів (територія України, X–XX ст.)* [The lexical-semantic and word-forming structure of geographical names with -ин, -ів (territory of Ukraine, 10th–20th centuries)]. Львів: ЛНУ.

Купчинська, З.О. (2007). Українські ойконіми на -ьsk- (найраніший документований період) [Ukrainian oikonyms with -ьsk- (the earliest documented period)]. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавствою*, *16*(1), 200–209. http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/20359

Купчинська, З.О. (2010). Прикметники на *ьn як твірні основи ойконімів України [Adjectives with *ьn as creative bases of oikonyms of Ukraine]. *Студії з ономастики та етимології*, *2010*, 137–146.

Купчинська, З.О. (2012а). Архаїчні ойконіми на -ичі в системі плюративів [The archaic oikonyms in -ичі in the system of plurals]. *Українська мова*, *3*, 73–93.

Купчинська, З.О. (2012б). Відносні прикметники та архаїчна ойконімія України [Relative adjectives and the archaic oikonymy of Ukraine]. *Вісник ЛНУ ім. І.Франка. Серія філологічна*, *57*, 168–184.

Купчинська, З.О. (2016). *Стратиграфія архаїчної ойконімії України* [Stratigraphy of archaic oikonymy of Ukraine]. Львів: НТШ.

Купчинський, О.А. (1981). *Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень (географічні назви на -ичі)* [The oldest Slavic toponyms of Ukraine as a source of historical and geographical research (geographical names with -ичі)]. Київ: Наукова думка.

Купчинський, О.А. (2011). *Статистика та географія двочленних відприсвійних географічних назв України на *-jь* [Statistics and geography of binomial proper geographical names of Ukraine with *-jь]. У: О.А. Купчинський, *Студії з історії української мови та ойконімії. Вибрані статті та матеріали* (с. 178–191). Львів: НТШ.

Мельничук, О. (ред.). (1966). *Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов* [Introduction to the comparative-historical study of Slavic languages]. Київ: Наукова думка.

Мойсієнко, В.М. (2006). *Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст*. [The phonetic system of Ukrainian Polissia dialects in the XVI–XVII centuries.]. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Посацька-Черняхівська, Є.М. (1958). Топонімічні ландшафтні назви [Toponymic landscape names]. *Питання українського мовознавства*, *3*, 164–169.

Тимошенко, П.Д. (1965). Значення ономастики для досліджень з історичної граматики української мови [The importance of onomastics for research on the historical grammar of

the Ukrainian language]. У: *Питання ономастики: Матеріали II Республіканської наради з питань ономастики* (с. 68–76). Київ: Наукова думка.

Торчинський, М.М. (1993). *Ойконімія Південно-Західного Поділля* [Oikonimia of South-Western Podillia]. Київ: КНУ.

Худаш, М.Л. (1995). *Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпозитних скорочених особових власних імен)* [Ukrainian Carpathian and Pricarpathian names of settlements (formation from Slavic autochthonous composite abbreviated personal proper names)]. Київ: Наукова думка.

Худаш, М.Л., Демчук, М.О. (1991). *Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімні утворення)* [Origin of Ukrainian Carpathian and Pricarpathian names of settlements (deanthroponymic formations)]. Київ: Наукова думка.

Царалунга, І.Б. (2007). *Українські ойконіми на -ани (-яни)* [Ukrainian oikonyms with -ани (-яни)]. Хмельницький: Авіст.

Чучка, П.П (2011). *Слов'янські особові імена українців* [Slavic personal names of Ukrainians]. Ужгород: Ліра.

Шульгач, В.П. (2001). *Ойконімія Волині: етимологічний словник-довідник* [Oikonymy of Volyn: an etymological reference dictionary]. Київ: Кий.

Borek, H. (1968). *Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -ьn-* [West Slavic toponymic names with the formant -ьn-]. Wrocław: PAN.

Domański, J. (1969). Śląskie nazwy miejscowe na -'anie (→ -'any) [Silesian place names starting with -'any (→ -'any)]. *Onomastica*, *14*, 5–25.

Kupchynska, Z. (2019). Архаїчні ойконіми на *-j(ь): ареал і хронологія XV–XX ст. [The archaic oikonyms in *-j(ь): the area and chronology of the 15th–20th centuries.]. *Onomastica Slavogermanica*, *31*, 29–55.

Matúšová, J. (2008). Místní a pomístní jména v Čechách tvořená příponou -jь ze složených osobních jmen [Local and place names in Bohemia formed by the suffix -jь from compound personal names]. *Acta onomastica*, *49*, 240–250.

Nieckula, F. (1965). Polskie nazwy miejscowe z sufiksem -jь [Polish place names with the suffix -jь]. *Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, *5*, 65–147.

Podlawska, D. (1972). Nazwy etniczne z sufiksami -any i -ice na terenie Polski [Ethnic names with suffixes -any and -ice in Poland]. *Onomastica*, *17*, 65–82.

Profous, A. (1947–1957). *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* [Local names in Bohemia, their origin, original meaning and changes]. (T. 1–4). Praha: Česká akademie věd a umění v Praze.

Rolle, A. (1882). *Z przeszłości Polesia Kijowskiego. Opowiadania historyczne.* [From the past of Kyiv Polesia: Historical tales]. Warszawa: Gebethner i Wolff.

Rospond, S. (1969). *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -ьsk-* [Slavic place names with the suffix -ьsk-]. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Rospond, S. (1983). *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jь* [Slavic place names with the suffix -jь]. Wrocław–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Spal, J. (1958). Místní jména obyvatelská zakončená na -any [Local resident names ending in -any]. *Sborník Vyšší školy pedagogické v Plzni*, *1*, 5–133.

LITERATURE (TRANSLITERATION)

Bezlaj, F. (1967). Nazvotvorčyj proces u slovens'kìj movì [Name-forming process in the Slovenian language]. *Povìdomlennâ ukraïns'koï onomastyčnoï komìsìï*, *4*, 11–14.

Borek, H. (1968). *Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -ьn-* [West Slavic toponymic names with the formant -ьn-]. Wrocław: PAN.

Bučko, D.G. (1990). *Pohodžennâ nazv naselenyh punktìv Pokuttâ* [The origin of the names of Pokuttia settlements]. L′vìv: Svìt.

Caralunga, Ì.B. (2007). *Ukraïns'kì ojkonìmy na -any (âny)* [Ukrainian oikonyms with -any (-âny)]. Hmel′nyc′kyj: Avìst.

Čučka, P.P (2011). *Slov'âns'kì osobovì ìmena ukraïncìv* [Slavic personal names of Ukrainians]. Užgorod: Lìra.

Demčuk, M.O. (1988). *Slov'âns'kì avtohtonnì osobovì vlasnì ìmena v pobutì ukraïncìv XIV–XVII st.* [Slavic autochthonous personal proper names in the everyday life of Ukrainians of the 14th–17th centuries.]. Kyïv: Naukova dumka.

Domański, J. (1969). Śląskie nazwy miejscowe na -'anie (→ -'any) [Silesian place names starting with -'any (→ -'any)]. *Onomastica*, *14*, 5–25.

Gumec′ka, L.L. (1958). *Narys slovotvorčoï systemy ukraïns'koï aktovoï movy XIV–XVII stolìt'* [Essay on the word-forming system of the Ukrainian act language of the 14th–17th centuries]. Kyïv: Naukova dumka.

Hudaš, M.L. (1995). *Ukraïns'kì karpats'kì ì prykarpats'kì nazvy naselenyh punktìv (utvorennâ vìd slov'âns'kyh avtohtonnyh vìdkompozytnyh skoročenyh osobovyh vlasnyh ìmen)* [Ukrainian Carpathian and Pricarpathian names of settlements (formation from Slavic autochthonous composite abbreviated personal proper names)]. Kyïv: Naukova dumka.

Hudaš, M.L., Demčuk, M.O. (1991). *Pohodžennâ ukraïns'kyh karpats'kyh ì prykarpats'kyh nazv naselenyh punktìv (vìdantroponìmnì utvorennâ)* [Origin of Ukrainian Carpathian and Pricarpathian names of settlements (deanthroponymic formations)]. Kyïv: Naukova dumka.

Karpenko, Û.O. (1973). *Toponìmìâ Bukovyny* [Toponymy of Bukovyna]. Kyïv: Naukova dumka.

Kotovyč, V.V. (2000). *Pohodžennâ naselenyh punktìv Opìllâ* [Origin of settlements of Opillia]. Drogobyč: Vìdrodžennâ.

Kupchynska, Z. (2019). Архаїчні ойконіми на *-j(ь): ареал і хронологія XV–XX ст. [The archaic oikonyms in *-j(ь): the area and chronology of the 15th–20th centuries.]. *Onomastica Slavogermanica*, *31*, 29–55.

Kupčyns′ka, Z. (2020). Arealogìâ, stratygrafìâ ta ojkonìmnyj landšaft: točky peretynu [Arealogy, stratigraphy and oikonymic landscape: points of intersection]. U: I. Domaciuk-Czarny, M. Kojder, A. Siwiec, *Ze studiów nad nazwami własnymi. Terminologia — Teoria i metodologia badań — Zagadnienia nazwotwórstwa* (s. 179–189). Lublin: UMCS.

Kupčyns′ka, Z. (2021). Arhaïčna ojkonìmìâ Pravoberežnogo Polìssâ ì sumìžnyh terytorìj u XV st.: areal ì semantyka tvìrnyh osnov [The archaic oikonymy of Right-Bank Polissia and adjacent territories in the 15th century: the area and semantics of its creating stems]. *Acta onomastica*, *62*(2), 304–322.

Kupčyns′ka, Z.O. (1993). *Leksyko-semantyčna ì slovotvìrna struktura geografìčnyh nazv na -yn, -ìv (terytorìâ Ukraïny, X–XX st.)* [The lexical-semantic and word-forming structure of geographical names with -yn, -ìv (territory of Ukraine, 10th–20th centuries)]. L′vìv: LNU.

Kupčyns′ka, Z.O. (2007). Ukraïns′kì ojkonìmy na -ьsk- (najranìšyj dokumentovanyj perìod) [Ukrainian oikonyms with -ьsk- (the earliest documented period)]. *Naukovì zapysky Ternopìl's'kogo nacìonal'nogo pedagogìčnogo unìversytetu ìm. V. Gnatûka. Serìâ: Movoznavstvoû*, *16*(1), 200–209.

Kupčyns′ka, Z.O. (2010). Prykmetnyky na *ьn tvìrnì osnovy ojkonìmìv Ukraïny [Adjectives with *ьn as creative bases of oikonyms of Ukraine]. *Studìï z onomastyky ta etymologìï*, *2010*, 137–146.

Kupčyns′ka, Z.O. (2012a). Arhaïčnì ojkonìmy na -yčì v systemì plûratyviv [The archaic oikonyms in -yčì in the system of plurals]. *Ukraïns'ka mova*, *3*, 73–93.

Kupčyns′ka, Z.O. (2012b). Vìdnosnì prykmetnyky ta arhaïčna ojkonìmìâ Ukraïny [Relative adjectives and the archaic oikonymy of Ukraine]. *Vìsnyk LNU ìm. Ì.Franka. Serìâ filologìčna*, *57*, 168–184.

Kupčyns′ka, Z.O. (2016). *Stratygrafìâ arhaïčnoï ojkonìmìï Ukraïny* [Stratigraphy of archaic oikonymy of Ukraine]. L′vìv: NTŠ.

Kupčyns′kyj, O.A. (1981). *Najdavnìšì slov'âns'kì toponìmy Ukraïny âk džerelo ìstoryko--geografìčnyh doslìdžen' (geografìčnì nazvy na -yčì)* [The oldest Slavic toponyms of Ukraine as a source of historical and geographical research (geographical names with -yčì)]. Kyïv: Naukova dumka.

Kupčyns′kyj, O.A. (2011). Statystyka ta geografìâ dvočlennyh vìdprysvìjnyh geografìčnyh nazv Ukraïny na *-jь [Statistics and geography of binomial proper geographical names of Ukraine with *-jь]. U: O.A. Kupčyns′kyj, *Studìï z ìstorìï ukraïns'koï movy ta ojkonìmìï. Vybranì stattì ta materìaly* (c. 178–191). L′vìv: NTŠ.

Matúšová, J. (2008). Místní a pomístní jména v Čechách tvořená příponou -jь ze složených osobních jmen [Local and place names in Bohemia formed by the suffix -jь from compound personal names]. *Acta onomastica*, *49*, 240–250.

Mel′nyčuk, O. (red.). (1966). *Vstup do porìvnâl'no-ìstoryčnogo vyvčennâ slov'âns'kyh mov* [Introduction to the comparative-historical study of Slavic languages]. Kyïv: Naukova dumka.

Mojsìênko, V.M. (2006). Fonetična sistema ukraïns′kih polìs′kih govorìv u XVI–XVII st. [The phonetic system of Ukrainian Polissia dialects in the XVI–XVII centuries.]. Žytomyr: Vyd-vo ŽDU ìm. Ì. Franka.

Nieckula, F. (1965). Polskie nazwy miejscowe z sufiksem -jь [Polish place names with the suffix -jь]. *Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego*, *5*, 65–147.

Podlawska, D. (1972). Nazwy etniczne z sufiksami -any i -ice na terenie Polski [Ethnic names with suffixes -any and -ice in Poland]. *Onomastica*, *17*, 65–82.

Posac′ka-Černâhìvs′ka, Ê.M. (1958). Toponìmìčnì landšaftnì nazvy [Toponymic landscape names]. *Pytannâ ukraïns'kogo movoznavstva*, *3*, 164–169.

Profous, A. (1947–1957). *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* [Local names in Bohemia, their origin, original meaning and changes]. (T. 1–4). Praha: Česká akademie věd a umění v Praze.

Rolle, A. (1882). *Z przeszłości Polesia Kijowskiego. Opowiadania historyczne.* [From the past of Kyiv Polesia: Historical tales]. Warszawa: Gebethner i Wolff.

Rospond, S. (1969). *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -ьsk-* [Slavic place names with the suffix -ьsk-]. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Rospond, S. (1983). *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jь* [Slavic place names with the suffix -jь]. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Spal, J. (1958). Místní jména obyvatelská zakončená na -any [Local resident names ending in -any]. *Sborník Vyšší školy pedagogické v Plzni*, *1*, 5–133.

Šul′gač, V.P. (2001). *Ojkonìmìâ Volynì: etymologìčnyj slovnykdovìdnyk* [Oikonymy of Volyn: an etymological reference dictionary]. Kyïv: Kyj.

Torčyns′kyj, M.M. (1993). *Ojkonìmìâ Pìvdenno-Zahìdnogo Podìllâ* [Oikonimia of South-Western Podillia]. Kyïv: KNU.

Tymošenko, P.D. (1965). Značennâ onomastyky dlâ doslìdžen′ z ìstoryčnoï gramatyky ukraïns′koï movy [The importance of onomastics for research on the historical grammar of the Ukrainian language]. U: *Pytannâ onomastyky: Materìaly ÌÌ Respublìkans'koï narady z pytan' onomastyky* (s. 68–76). Kyïv: Naukova dumka.

Zaimov, J. (1973). *B"lgarski geografski imena s -jь* [Bulgarian geographical names with -jь]. Sofiâ: Izd-vo BAN.

SUMMARY

A FRAGMENT OF THE OIKONYMIC LANDSCAPE OF THE RIGHT-BANK POLISSIA AND ADJACENT TERRITORIES IN THE 14TH CENTURY: THE AREA AND SEMANTICS OF THE DERIVATIONAL BASES OF ARCHAIC TYPES OF GEOGRAPHICAL NAMES

The purpose of this research is to analyse the oikonymic landscape of the Right-Bank Polissia in the 14th century. In order to achieve the defined goal, a number of tasks were formulated, namely: to identify in written sources the 14th century dated geographical names of the Right-Bank Polissia ending in *-*ьn*-, *-*ьsk*-, *-*any*/*-jany*, *-*itji*, *-*j*-, *-*ov*-/*-ev*-, *-*in*-; to analyse the derivational bases of these archaic types oikonyms; and to visualize their areas of distribution. The scientific novelty of this article is that archaic types of geographical names of the Right-Bank Polissia in the 14th century, as a chronological fragment of linguistic stratigraphy, have not yet been studied. The systematic analysis of historical and empirical material allows us to study the derivational bases of these geographical names and to visualise their distribution during this historical period.

The archaic oikonymy of the Right-Bank Polissia in the 14th century is represented by seven types of names ending in: *-*ьn*-, *-*ьsk*-, *-*any*/*-jany*, *-*itji*, *-*j*-, *-*ov*-/*-ev*-, *-*in*-, which form three main groups: 1) oikonyms derived from relative adjectives; 2) plural oikonyms formed from ethnonyms or names of groups of people based on certain characteristics; 3) oikonyms genetically related to possessive adjectives. The analysis of the derivational bases of these oikonyms and the identified types of geographical names indicates that the Right-Bank Polissia has been inhabited by Slavs since ancient times. The anthroponymic evidence from possessive geographical names ending in *-*j*-,*-*ov*-/*-*ev*-,*-*in*- suggests that this historical territory is ethnically Slavic, particularly Ukrainian, as the repertoire of personal names corresponds to the anthroponymicon of Ukraine, including Old Slavic compound and derived anthroponyms, personal names of appellative origin, and Christian names adapted to the Slavic declension system through suffixation.

The extent of archaic oikonymy in the Right-Bank Polissia is part of the wider all-Slavic area. Each archaic type in the 14th century had its own configuration, but spatial visualisation shows that clusters of oikonyms were concentrated mainly around ancient Slavic (Ukrainian) settlement centres.

Keywords: oikonymic landscape, Right-Bank Polissia, areal extent, derivational base, archaic type of oikonym